

## การปฏิรูปการเปิดเสรีทางการลงทุนของประเทศเมียนมาร์

### Myanmar's Investment Liberalization Reforms

Received: September 1, 2018

Revised: January 16, 2019

Accepted: January 17, 2019

ศศินันท์ เครือชัยพินิต (Sasinan Kruaechaipinit)\*

#### บทคัดย่อ

การศึกษานี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอมุมมองผลกระทบของกระบวนการปฏิรูปการเมืองและเศรษฐกิจต่อการลงทุนโดยเสรีในประเทศเมียนมาร์ รวมถึงนโยบายการลงทุนใหม่ของรัฐบาล ซึ่งกระบวนการเหล่านี้อาจไม่สัมฤทธิ์ผลหากรัฐบาลเมียนมาร์ไม่สามารถผลักดันนโยบายดังกล่าวให้มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศอย่างยั่งยืนได้ นอกจากนี้ การศึกษานี้ยังนำเสนอผลกระทบของการดำเนินนโยบายเปิดเสรีทางการลงทุนโดยตรงต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศเมียนมาร์ รวมถึงโอกาสและความท้าทายที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต การศึกษานี้ใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิเพื่อให้เข้าใจถึงบริบทการปฏิรูปการเปิดเสรีทางการลงทุนของประเทศเมียนมาร์

ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ผลกระทบของการปฏิรูปการเมืองการปกครองในปี ค.ศ. 2012 ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจในเรื่องการเปิดตลาดเสรีทางการลงทุนของประเทศ ซึ่งรัฐบาลเมียนมาร์มีการสนับสนุนภาคเอกชนด้วยการบังคับใช้กฎหมายใหม่ในการควบคุมการลงทุนทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ รวมถึงมีการแก้ไขกฎหมายเศรษฐกิจที่สำคัญโดยเฉพาะอย่างยิ่งการแก้ไขกฎหมายการลงทุนฉบับใหม่ที่มุ่งเน้นการเพิ่มการลงทุนภาคอุตสาหกรรมเพื่อให้เกิดการจ้างแรงงานท้องถิ่นเป็นสำคัญ อีกทั้ง มีการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจและการปฏิรูประบบธนาคาร ด้วยเหตุนี้ทำให้โครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศได้เริ่มเปลี่ยนแปลงไปตามโครงสร้างการลงทุนที่เข้ามาแทนที่ภาคเกษตรกรรม รวมถึงการลงทุนโดยตรงจากต่างชาติตะวันตก และประเทศอื่นๆ ที่เพิ่มขึ้นในเมียนมาร์

**คำสำคัญ :** การลงทุน การปฏิรูปการเมือง การพัฒนาทางเศรษฐกิจ เมียนมาร์

---

\* อาจารย์ ดร. โครงการวิเทศคดีศึกษา (อาเซียน-จีน) (หลักสูตรนานาชาติ) คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์  
Lecturer Dr. of International Studies (ASEAN-China) (International Programme), Faculty of Liberal Arts,  
Thammasat University, Email: sasinan.k@arts.tu.ac.th.

## Abstract

The objectives of this study is to offer an analysis of Myanmar's investment liberalization reforms on how political and economic reforms impact the investment in Myanmar. Moreover, it tends to focus on what the specific investment policy are currently underway. Lastly, what we need to understand, therefore, is the impact of the new investment policy on the sustainable economic development in Myanmar, as well as what the rights challenges are. First-hand resources and secondary materials are used to support the study of Myanmar's investment liberalization reforms.

The study shows that the political reforms of Myanmar in 2012 have affected on an opening a free market of an investment in the country. The government of Myanmar has supported an investment from the private sectors by enforcing the new laws to control investment both domestically and internationally, especially the amendment of the new investment laws to support the investment in the industrial sector, as well as, hiring local employees. Furthermore, the government has also established an industrial zone and reformed the banking system in Myanmar. As a result of an increasing of investment, especially from the west and other countries, the economic structure of the country has gradually transformed to be based on primary industrial sector.

**Keywords:** Investment, Political reform, Economic development, Myanmar

## บทนำ

จุดเปลี่ยนทางโครงสร้างเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศเมียนมาร์เริ่มต้นจากการปฏิรูปการเมืองการปกครองที่เริ่มเข้าสู่ระบอบประชาธิปไตยมากยิ่งขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2554 - 2555 ซึ่งถือเป็นการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของการปฏิวัติการเมืองที่ส่งผลต่อเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศอย่างเห็นได้ชัด โดยในช่วงเวลาที่ผ่านมาการปฏิรูปนี้ เมียนมาร์อยู่ภายใต้การปกครองของรัฐบาลทหารถึง 50 ปี จึงทำให้ประเทศต้องเผชิญกับภาวะเศรษฐกิจตกต่ำประกอบกับประเทศถูกคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจจากชาติตะวันตก ด้วยเหตุนี้ การปฏิรูปเศรษฐกิจจึงเป็นเป้าหมายหลักของรัฐบาลใหม่ที่จะสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศโดยเน้นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจจากภาคการเกษตรสู่ภาคอุตสาหกรรม อีกทั้ง ประเทศมหาอำนาจอย่างเช่นประเทศสหรัฐอเมริกา รวมถึงประเทศในแถบยุโรปต่างยกเลิกมาตรการการคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจที่เคยมีมาอย่างยาวนานตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539 กับรัฐบาลปัจจุบัน เพื่อสนับสนุนนโยบายการปฏิรูปการเมืองการปกครองในครั้งนี้ ซึ่งรัฐบาลเมียนมาร์นำโดยพลเอก เต็งเส่ง อดีตประธานาธิบดีในสมัยดังกล่าว (30 มีนาคม พ.ศ. 2554 – 30 มีนาคม พ.ศ. 2559) มีการกำหนดนโยบายการปฏิรูปประเทศโดยเน้นทางด้านการเมืองการปกครอง ควบคู่การเน้นย้ำปฏิรูปทางด้านเศรษฐกิจที่สำคัญ เพื่อให้ประเทศที่ยังถือว่าเป็นประเทศที่มีผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (Gross National Income: GNP) ต่ำเท่ากับ 1,190 ดอลลาร์สหรัฐฯ (จัดอันดับอยู่ที่ 180 ใน 216 ประเทศทั่วโลก) เมื่อเทียบกับ

ประเทศไทยที่มีผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติเท่ากับ 5,640 ดอลลาร์สหรัฐฯ (จัดอันดับอยู่ที่ 111 ใน 216 ประเทศทั่วโลก, (World Bank Group, 2016)) สามารถพัฒนาโครงสร้างทางเศรษฐกิจให้ประชากรมีรายได้และความ เป็นอยู่ที่ดีขึ้น รวมถึงมีการปฏิรูปนโยบายการเงิน การค้าและการลงทุนระหว่างประเทศให้มีความโปร่งใส สร้าง บรรยากาศที่ดีในการลงทุนในประเทศ เพื่อดึงดูดเม็ดเงินลงทุนจากนักลงทุนต่างชาติ (Foreign Direct Investment: FDI) และประเทศเมียนมาร์นั้นยังสามารถได้รับการถ่ายทอดความรู้ ความเชี่ยวชาญทางด้านการ บริหารจัดการที่ดี และการถ่ายทอดเทคโนโลยีใหม่ๆ ในด้านการผลิต และด้านบริการจากบริษัทต่างชาติที่มาลงทุน ในประเทศ รวมถึงการดึงแรงงานเมียนมาร์ที่มีฝีมือกลับมาพัฒนาประเทศ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้จะช่วยให้ประเทศเมียน มาร์สามารถพัฒนาประเทศได้อย่างยั่งยืน ซึ่งผลจากการศึกษาชิ้นนี้จะถูกนำมาพัฒนาต่อยอดเป็นข้อเสนอแนะเชิง นโยบายเกี่ยวกับการเปิดเสรีการลงทุนในประเทศเมียนมาร์ต่อไป

## วิธีการศึกษา

### ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวทางการพัฒนาของแต่ละประเทศนั้นมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับปัจจัยภายในประเทศทั้ง โครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง รวมถึงปัจจัยเกื้อหนุนจากภายนอกต่างๆ ที่เอื้อต่อการพัฒนา หากย้อนดูวิวัฒนาการการพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศเมียนมาร์แล้ว เป็นไปไม่ได้เลยที่จะไม่หยิบยกประเด็น เรื่องการเมืองซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญ และมีผลกระทบอย่างมากต่อการพัฒนาประเทศ Andrain Leftwich (2008: 6-7) สนับสนุนแนวคิดที่ว่า ปัจจัยทางการเมืองเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญต่อความสำเร็จในการ พัฒนาเศรษฐกิจของแต่ละประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแถบประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งรัฐ (State)ใช้อำนาจที่ ได้รับมอบหมาย (Authority) รวมถึงสิทธิที่จะทำการหรือ देंอำนาจได้โดยชอบด้วยกฎหมาย (Power) และ ความสามารถในการทำงานที่มีประสิทธิภาพ (Capacity) ในการระดมทุน จัดสรรทรัพยากรต่างๆ ในประเทศ เพื่อที่จะส่งผลต่อการพัฒนาของประเทศในระยะยาว ตัวอย่างการควบคุมสังคม และการจัดสรรทรัพยากร ภายในประเทศ รวมถึงการปรับเปลี่ยนกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจโดยมีรัฐเป็นศูนย์กลางการควบคุมของ ประเทศจีนในสมัยของผู้นำเติ้ง เสี่ยว ผิง ที่รัฐบาลจีนมีบทบาทสำคัญอย่างมากต่อการพัฒนาโครงสร้างเศรษฐกิจ จากประเทศที่มุ่งเน้นแต่เกษตรกรรม และค่อยๆ ปรับเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจไปสู่ความเป็นอุตสาหกรรม มากขึ้นอย่างเห็นได้ชัดในปัจจุบัน โดยแผนเศรษฐกิจในยุคของผู้นำเติ้งนั้น ได้แบ่งเขตพื้นที่ชายฝั่งทะเลทางฝั่ง ตะวันออกเพื่อสร้างเป็นเขตอุตสาหกรรม (Industrial Zones) และจัดสรรเขตพื้นที่ภายใน (Inner area) ซึ่งไม่มี อาณาเขตติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านเป็นผู้จัดหาวัตถุดิบ (raw materials) สำหรับป้อนเข้าสู่โรงงาน อุตสาหกรรมในแถบพื้นที่ชายฝั่งตะวันออกที่จัดสรรไว้เพื่อส่งเสริมให้เกิดการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ (Foreign Direct Investment : FDI) (Chow, 2015: 89-90).

บทความวิชาการฉบับนี้ได้ใช้วิธีการวิเคราะห์การพัฒนาประเทศเมียนมาร์โดยอ้างอิงทฤษฎีการพัฒนา ที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง (the development as structural change) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการ เปลี่ยนแปลงทางการเมือง (political transformation) ที่ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทาง เศรษฐกิจและสังคมของประเทศ Andrain Leftwich ได้นิยามความหมายของการพัฒนาประเทศที่หมายถึง การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้าง (the development as structural change) ไว้ดังนี้

การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้าง (Structural Change) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงแบบแผน (pattern) โครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศจากแต่เดิมที่มุ่งเน้นเพียงภาคเกษตรกรรมขั้นพื้นฐาน (primarily agriculture) เป็นมุ่งเน้นภาคอุตสาหกรรมขั้นพื้นฐาน (primarily industrialization) รวมถึงภาคบริการซึ่งรวมถึงการค้า การคมนาคม การให้บริการจากรัฐบาล การศึกษา และการเงิน เป็นต้น โดยทั้งสองภาคส่วนนี้ได้กลายเป็นภาคหลักในองค์ประกอบของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ ซึ่งไม่ว่าจะเป็นประเทศที่มีระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย หรือประเทศที่มีระบอบการปกครองแบบอื่นๆ ต่างให้ความสำคัญในเรื่องของการพัฒนาภาคอุตสาหกรรมของประเทศเป็นหลัก ตัวอย่างเช่น ในยุคของผู้นำสหภาพโซเวียตโจเซฟ สตาลิน (ตั้งแต่กลางทศวรรษที่ 1920 ถึง ค.ศ. 1953) เศรษฐกิจของโซเวียตมีความมั่งคั่ง และมั่นคงเนื่องจากเน้นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศในรูปแบบของการมุ่งเน้นภาคอุตสาหกรรมซึ่งเป็นวิธีการเสริมสร้างความเข้มแข็งของระบบสังคมนิยมโซเวียต (Soviet Socialism) และเป็นการปกป้องตัวเองจากโลกที่ไม่เป็นมิตร ในอีกกรณีศึกษาหนึ่งที่น่าสนใจคือ ผู้นำประเทศเกาหลีใต้ นายพลพัก ช็อง-ฮี (เป็นประธานาธิบดีเกาหลีใต้ในช่วง ค.ศ.1961-1979) ซึ่งเป็นผู้นำการรัฐประหารทางทหารในเกาหลีใต้ในช่วงเดือนพฤษภาคมปี ค.ศ. 1961 เพื่อปกป้องเกาหลีใต้จากพรรคคอมมิวนิสต์ของเกาหลีเหนือและสร้างเศรษฐกิจที่แข็งแกร่งขึ้นจนกลายเป็นประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจที่สำคัญในภูมิภาคนี้ (Leftwich, 2008: 30-31).

ส่วนกรณีสุดท้าย แสดงถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางของเศรษฐกิจจีน เดิมทีก่อนที่จะมีการสถาปนาเป็นสาธารณรัฐประชาชนจีนอย่างเช่นปัจจุบันนี้ ประชากรร้อยละ 80 เปอร์เซนต์ประกอบอาชีพชาวนา เป็นเหตุให้รายได้ส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับภาคเกษตรกรรม ต่อมาในช่วงก่อนระยะเวลาการปฏิรูปประเทศในช่วงปี ค.ศ. 1949-1974 รัฐบาลจีนมีบทบาทสำคัญในการควบคุมสังคมผ่านแผนงานเศรษฐกิจ (a centrally planned economy) โดยมุ่งเน้นภาคอุตสาหกรรมหนักมากกว่าภาคเกษตรกรรม จุดมุ่งหมายของการปฏิรูปในครั้งนี้คือ เพื่อต้องการกระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศให้ทันต่อเศรษฐกิจของประเทศในแถบตะวันตก แต่สิ่งนี้สร้างผลลัพธ์ที่ไม่สมเหตุผล แผนงานกลางเศรษฐกิจล้มเหลว ทำให้เกิดความอดอยากขึ้นภายในประเทศ เนื่องจากการบิดเบือนกลไกของเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตาม เมื่อประธานาธิบดีเหมา เจ๋อตงเสียชีวิต เติ้งเสี่ยวผิงรับช่วงต่อในการปกครองประเทศ ท่านได้ริเริ่มการปฏิรูปประเทศในปี ค.ศ. 1978 โดยการเปิดประตูการค้าเสรีทางเศรษฐกิจให้แก่ภาคเอกชน การปฏิรูปนั้นได้เริ่มขึ้นในหลายภาคส่วนในประเทศจีนด้วยกัน เช่น รัฐวิสาหกิจ (SOE) ราคาระบบการเงิน กฎหมายและระเบียบข้อบังคับ แนวคิดหลักของการปฏิรูปครั้งนี้คือ การกำจัดกระบวนการเก่าที่ไม่มีประสิทธิภาพของภาครัฐและทำให้เศรษฐกิจของประเทศฟื้นตัวจากความล้มเหลวของแผนเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างที่โดดเด่นในระหว่างการปฏิรูปคือ การแบ่งพื้นที่ชายฝั่งทะเล (Coastal area) สำหรับการจัดตั้งเขตอุตสาหกรรมและทำให้พื้นที่ภายใน (Inner area) เป็นผู้จัดหาวัตถุดิบสำหรับป้อนภาคอุตสาหกรรม ซึ่งวิธีการจัดสรรทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพภายหลังจากการปฏิรูปประเทศนั้นทำให้เศรษฐกิจของจีนพัฒนาอย่างรวดเร็วและแข็งแกร่งหลายประเทศในเอเชีย (Chow, 2015: 90).

จากมุมมองเหล่านี้ เราสามารถวัดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจโดยใช้ตัวบ่งชี้ดังกล่าวเป็นส่วนแบ่งการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อสัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) โดยเป็นการเปลี่ยนแปลงไปตามลำดับขั้นจากการเกษตรกรรม ภาคอุตสาหกรรม และภาคบริการตามลำดับ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง

ของเศรษฐกิจสามารถทำให้การเติบโตทางเศรษฐกิจในระยะยาวได้ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างสามารถนำไปสู่การผสมผสานของความรู้และเทคโนโลยีสู่การเกษตรได้เป็นอย่างดีและกลายเป็นอุตสาหกรรมขนาดเล็กและการบริการรวมถึงจำนวนคนทำงานในภาคต่างๆ นอกจากนี้ยังเพิ่มความเป็นเมือง (urbanization) ตัวอย่างเช่น การเปลี่ยนแปลงทำให้เกิดภาคอุตสาหกรรมขึ้นในประเทศอินเดีย จีน เกาหลี ไทยและบอตสวานา ทำให้สัดส่วน GDP ของภาคอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วระหว่างปี ค.ศ. 1965 - 1997 จาก 22 เป็น 30, 35 เป็น 51, 25 เป็น 43, 43 เป็น 40 และ 19 เป็น 46 ตามลำดับ (Leftwich, 2008: 31) ดังนั้น จากการทบทวนวรรณกรรมจะเห็นว่า การพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศเหล่านี้ โดยการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอย่างค่อยเป็นค่อยไปจากเศรษฐกิจและสังคมที่เน้นภาคเกษตรกรรมเป็นหลัก ไปสู่สังคมเมืองที่มีเศรษฐกิจส่วนใหญ่มาจากภาคอุตสาหกรรม ซึ่งจะเป็นส่วนสำคัญของการวิเคราะห์นี้

### **การเก็บรวบรวมข้อมูล**

บทความวิชาการนี้เป็นการศึกษาโดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งแบ่งการศึกษาออกเป็น 4 ส่วนตามคำถามการวิจัย 3 ข้อตั้งที่กล่าวมาแล้วข้างต้น โดยส่วนแรกเป็นการวิเคราะห์เปรียบเทียบนโยบายการลงทุนโดยตรง (FDI's policies) ของรัฐบาลเมียนมาร์ในช่วงก่อนและหลังปี ค.ศ. 2012 ซึ่งเป็นปีที่เริ่มเปลี่ยนแปลงกระบวนการเมืองการปกครองในประเทศ หลังจากนั้น ผู้วิจัยอภิปรายในส่วนที่สอง โดยศึกษาและวิเคราะห์กระบวนการเปลี่ยนแปลงการเมืองการปกครองที่ส่งผลกระทบต่อการลงทุนโดยตรงในประเทศเมียนมาร์ ทั้งนี้ในสองส่วนดังกล่าว ผู้วิจัยใช้ข้อมูลจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Secondary Data) ได้แก่ หนังสือ วารสารวิชาการ และจากรายงาน หรือเว็บไซต์ของหน่วยงานของรัฐบาล สมาคม บริษัท สำนักงานวิจัย เป็นต้น ในส่วนที่สาม เป็นการวิเคราะห์ผลกระทบของการเปิดเสรีของการลงทุนโดยตรงต่อการพัฒนาเศรษฐกิจประเทศอย่างยั่งยืน โดยใช้ดัชนี Fragile States Index ซึ่งพัฒนาโดย the Fund for Peace เป็นตัววัดชี้ทางเศรษฐกิจของประเทศนั้นๆ โดยวิเคราะห์จาก 3 มิติ คือ 1. ภาวะทางเศรษฐกิจ (Economic Condition) เช่น ระดับการผลิต (Level of productivity), การคาดการณ์ของผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (Gross National Productivity: GNP) และอัตราการว่างงาน (Unemployment rates) เป็นต้น 2. สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ (Economic Climate) เช่น ความมั่นใจของนักลงทุนต่อ FDI, ข้อกฎหมายที่เอื้อประโยชน์ต่อ FDI และการเข้าถึงแหล่งทุนของผู้ประกอบการ เป็นต้น และ 3. ความหลากหลายทางเศรษฐกิจ (Economic Diversification) สามารถลดความเสี่ยงของประเทศได้หากการลงทุนไม่ได้กระจุกตัวอยู่ในอุตสาหกรรมใดอุตสาหกรรมหนึ่ง (Fun For Peace, 2017: 8) และในส่วนสุดท้ายเป็นการอภิปรายและสรุปผลของงานวิจัย

### **การวิเคราะห์ข้อมูล**

วัตถุประสงค์ของบทความวิชาการฉบับนี้จัดทำขึ้นเพื่อศึกษา และวิเคราะห์ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงการเมืองการปกครองของประเทศเมียนมาร์ต่อกระบวนการเปิดเสรีของการลงทุนโดยตรง (Foreign Direct Investment: FDI) ในประเทศเมียนมาร์ที่ส่งผลกระทบต่อพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ โดยศึกษาเปรียบเทียบหลังจากที่ประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศในสหภาพยุโรปสนับสนุนนโยบายการเปลี่ยนแปลงการเมืองการปกครองในครั้งนี้ โดยยกเลิกรัฐธรรมนูญชั่วคราวทางการค้าและการลงทุนกับประเทศในปี พ.ศ. 2555 เป็นต้นมา อย่างไรก็ตาม ยังมีข้อคำถามที่น่าสนใจที่ว่า 1) รัฐบาลเมียนมาร์มีการดำเนินนโยบายทางด้านการลงทุนอย่างไรที่ตอบสนองต่อกระบวนการเปลี่ยนแปลงการเมืองการปกครอง รวมไปถึง 2) กระบวนการ

เปลี่ยนแปลงการเมืองการปกครองดังกล่าวส่งผลกระทบอย่างไรต่อการลงทุนโดยเสรีในประเทศเมียนมาร์ ซึ่งกระบวนการเหล่านี้จะเป่าประโยชน์หากรัฐบาลเมียนมาร์ไม่สามารถผลักดันนโยบายหรือก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ ที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศอย่างยั่งยืนได้ ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงศึกษาจากข้อคำถามสุดท้ายที่ว่า 3) การดำเนินนโยบายเปิดเสรีทางการลงทุนโดยตรงนั้นส่งผลอย่างไรต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ประเทศเมียนมาร์อย่างยั่งยืน

### ผลการศึกษา

แรงจูงใจของรัฐบาลเมียนมาร์ในการเริ่มการปฏิรูปการเมืองการปกครองของประเทศอย่างจริงจังในปี ค.ศ. 2010-2012 เกิดขึ้นจากทั้งปัจจัยภายนอกและภายในของประเทศ โดยปัจจัยภายนอก คือ การถูกประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศในแถบยุโรปออกมาตรการคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจ ทำให้เมียนมาร์ต้องหันไปพึ่งพาประเทศเพื่อนบ้านมหาอำนาจอย่างประเทศจีนโดยเฉพาะอย่างยิ่งกับเรื่องการให้กู้ยืม ซึ่งส่วนใหญ่เงินกู้ยืมเหล่านี้ถูกนำไปใช้ในการพัฒนาการก่อสร้างระบบสาธารณูปโภค เช่น เครือข่ายโทรคมนาคม ทางหลวงสายใหม่ เส้นทางจากเมืองย่างกุ้งไปยังเมืองมณฑะเลย์ การสร้างเขื่อน Hsedawgyi ทางตอนเหนือของเมืองมณฑะเลย์ ก่อสร้างโดยบริษัท Htoo Trading Co Lt ซึ่งเป็นธุรกิจของนาย Tayza (ธุรกิจทุนนิยมพวกพ้อง: Crony business ของเมียนมาร์ซึ่งอยู่ในขอบข่ายมาตรการคว่ำบาตรของสหรัฐฯ) และโครงการไฟฟ้าพลังน้ำ Beeluchaung ด้วยเหตุนี้เอง รัฐบาลเมียนมาร์พยายามที่จะสร้างสมดุลความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจีนและเมียนมาร์ โดยที่ไม่ต้องการที่จะพึ่งพาประเทศจีนมากเกินไป ดังนั้น รัฐบาลเมียนมาร์จึงตัดสินใจปฏิรูปการเมืองการปกครองอย่างค่อยเป็นค่อยไป เพื่อให้เกิดการผ่อนคลายมาตรการคว่ำบาตรของประเทศตะวันตกมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงครั้งนี้อาจสร้างสมดุลอำนาจอ่อน (soft power) ของจีนในเมียนมาร์ได้ อย่างไรก็ตาม ปัจจัยภายนอกอื่นๆ ที่สำคัญที่ทำให้เกิดการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจของประเทศคือ การยกเลิกมาตรการคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจทั้งหมดของสหรัฐฯและประเทศตะวันตก การตัดสินใจระงับการคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจบางอย่างในพม่าในปี ค.ศ. 2012 เนื่องจากการปฏิรูปทางการเมืองการปกครองที่เริ่มเห็นชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อรัฐบาลเมียนมาร์ได้ตัดสินใจปล่อยตัวนางออง ซาน ซูจีพร้อมนักโทษทางการเมือง ทำให้ในที่สุดสหรัฐฯ ได้ยกเลิกมาตรการคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจทั้งหมดของเมียนมาร์เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม ค.ศ. 2016 ซึ่งนางอองซานเห็นด้วยกับการยกเลิกมาตรการคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจในครั้งนี้ และเป็นการสมควรแก่เวลาที่ประเทศเมียนมาร์ควรจะได้พัฒนาเศรษฐกิจของประเทศอย่างจริงจังและไม่ควรมีอุปสรรคอีกต่อไป (Bader, 2012) ดังนั้น การปฏิรูปการเมืองการปกครองจึงเป็นหนทางเดียวที่จะทำให้ประเทศอยู่รอด และท้ายที่สุดด้วยความคาดหวังที่จะทำให้ประชากรของเมียนมาร์มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

### นโยบายทางการลงทุนที่ตอบสนองต่อกระบวนการเปลี่ยนแปลงการเมืองการปกครอง

รัฐบาลเมียนมาร์ได้เริ่มต้นการปฏิรูปทางเศรษฐกิจคู่ขนานกับการปฏิรูปทางการเมืองการปกครองด้วยความหวังที่จะผนวกเศรษฐกิจของประเทศเข้ากับเศรษฐกิจโลก การเปิดเสรีทางเศรษฐกิจจึงเปรียบเสมือนประตูนำไปสู่ความมั่งคั่ง รัฐบาลเมียนมาร์จึงให้ความสำคัญต่อการปฏิรูปประเทศในครั้งนี้ ดังจะเห็นได้จากการตอบสนองของนานาชาติและองค์กรระหว่างประเทศที่เริ่มมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับรัฐบาลเมียนมาร์หลังจากการปฏิรูปทางการเมืองในปี ค.ศ. 2012 หลังจากพลเอก Thein Sein ได้รับเลือกเป็นประธานาธิบดีในเดือนมีนาคม

ปี 2011 ในช่วงแรกของการปฏิรูประบบเศรษฐกิจภายในที่สำคัญนั้น เริ่มจากการปฏิรูประบบการเงินของประเทศ โดยรัฐบาลได้เปลี่ยนแปลงนโยบายอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศเป็นการใช้อัตราแลกเปลี่ยนแบบลอยตัวที่มีการบริหารจัดการ (Managed Floating Rate) แทนที่ระบบอัตราแลกเปลี่ยนแบบคงที่ (Pegged Exchange rate) ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน 2012 (ศูนย์พัฒนาการค้าและธุรกิจไทย ในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน, 2557: 1) ซึ่งปิดเบือนกลไกทางการตลาดอย่างรุนแรง

การปฏิรูประบบเศรษฐกิจที่สำคัญในคลื่นลูกที่สองเกิดขึ้นในช่วงกลางปี ค.ศ. 2012 รัฐบาลของประธานาธิบดีเต็ง เริ่มกลยุทธ์การปฏิรูปเศรษฐกิจเมื่อวันที่ 19 มิถุนายน ค.ศ. 2012 โดยเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจใน 4 ด้านที่สำคัญ ประการแรกมุ่งเน้นการพัฒนาอย่างยั่งยืนของภาคเกษตรกรรมต่ออุตสาหกรรม ประการที่สองเน้นการกระจายงบประมาณของรัฐให้เท่าเทียมกันในการพัฒนาระหว่างรัฐและภูมิภาค ถัดไปรัฐบาลมุ่งเป้าไปที่การเติบโตโดยรวมของประชากรทั้งหมด ท้ายที่สุดรัฐบาลให้ความสำคัญในด้านการรวบรวมสถิติที่มีคุณภาพและถูกต้อง (Kudo, Kumakai, and Umezaki, 2014) นอกจากนี้ การปฏิรูปเศรษฐกิจในคลื่นลูกที่สอง รัฐบาลยังตัดสินใจให้ความสำคัญกับการสนับสนุนภาคเอกชนด้วยการบังคับใช้กฎหมายใหม่ในการควบคุมการลงทุนทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ มีการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจและการปฏิรูประบบธนาคาร (Freeman, 2014: 228) รวมถึงมีการแก้ไขกฎหมายเศรษฐกิจที่สำคัญ เช่น กฎหมายการลงทุนจากต่างประเทศ ปี 2012 (Foreign Investment Law: FIL) เพื่อใช้กำกับและระบุสิทธิประโยชน์สำหรับนักลงทุนต่างชาติทั้งในด้านภาษี การเช่าที่ดิน และการจ้างแรงงานท้องถิ่นชาวเมียนมาร์ ทั้งนี้ มีหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบการพิจารณาอนุมัติ โครงการลงทุนของต่างชาติ คือ คณะกรรมการการลงทุนแห่งเมียนมา (Myanmar Investment Commission: MIC) (สำนักงาน ก.พ., 2558: 1-2)

ต่อมามีการแก้ไขกฎหมายการลงทุนเมียนมาฉบับใหม่ หรือ Myanmar Investment Law 2016 (MIL 2016) ซึ่งมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 1 มกราคม 2017 โดยมีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อลดขั้นตอนการขออนุญาตการลงทุน มีการทำให้ข้อกำหนดและกฎระเบียบมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น อีกทั้งแก้ไขสิทธิประโยชน์ให้มีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และการปรับปรุงกฎหมายการลงทุนให้เป็นไปตามหลักการลงทุนสากลเพื่อสร้างความเสมอภาคระหว่างนักลงทุนในและต่างประเทศที่จะลงทุนในเมียนมาร์ (จิราภรณ์ สุธีระชาติ และ นิธิกรวิวิธชัย, 2558) ซึ่งนายออง เนียง อุ ให้สัมภาษณ์พิเศษรายการ "มินัดกับณัฐา" ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส วันที่ 2 มิ.ย. 2560 กล่าวว่า รัฐบาลเมียนมาร์มุ่งสนับสนุน และส่งเสริมการลงทุนด้านอุตสาหกรรมการผลิตเป็นอันดับแรก เนื่องจากต้องการเพิ่มอัตราการจ้างงานในประเทศ รองลงมาคือ การลงทุนเพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ระบบไฟฟ้า ถนน รถไฟ ฯลฯ ซึ่งยังขาดประสิทธิภาพและไม่เพียงพอแก่ความต้องการในประเทศ อันดับต่อมาคือ การลงทุนด้านการเกษตรซึ่งประเทศมีเกษตรกรถึงร้อยละ 70 และอีกด้านที่รัฐบาลให้ความสำคัญคือ การลงทุนพัฒนาอุตสาหกรรมด้านการท่องเที่ยวเนื่องจากเมียนมาร์มีศักยภาพในการพัฒนาด้านดังกล่าว (ชลัญธร โยธาสุมุท, 2560).

ตามกฎหมายการลงทุนฉบับใหม่ นักลงทุนจากต่างชาติสามารถเข้ามาลงทุนในขอบเขตที่กว้างขวาง และมีความยืดหยุ่นในรูปแบบการลงทุนมากยิ่งขึ้น คือ สามารถลงทุนได้ทุกสาขา (positive list) ยกเว้นในสาขาที่ระบุไว้ในรายการที่ห้ามมิให้ต่างชาติเข้ามาลงทุน (negative list) อาทิเช่น การลงทุนที่ครอบคลุมธุรกิจที่มีผลกระทบต่อวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีของคนเมียนมาร์ และสาธารณสุขธุรกิจที่เป็นการทำลายสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศน์ การลงทุนในระยะทาง 10 ไมล์จากเขตชายแดน (ยกเว้นการลงทุนในเขตเศรษฐกิจพิเศษ) การนำเข้าเศษวัสดุที่เป็นพิษ การนำเข้าเทคโนโลยี ยา และเครื่องมือที่ไม่ได้รับการรองรับในการใช้ การลงทุนที่สงวนไว้ให้แก่คนเมียนมาร์ตามที่ระบุไว้ในกฎระเบียบการดำเนินงาน (Implementing rules) ภายใต้กฎหมายการลงทุนฉบับใหม่ อาทิเช่น การผลิตยาและอาหารท้องถิ่น การทำเหมืองแร่ขนาดกลาง และเล็ก การขุดเจาะน้ำมันดิบที่มีความลึกมากกว่า 1,000 ฟุต การทำปศุสัตว์ และการทำประมงในเขตน่านน้ำของเมียนมาร์ เป็นต้น นอกจากนี้ กฎหมายลงทุนใหม่ยังมีความยืดหยุ่นในรูปแบบของการลงทุนซึ่งสามารถทำได้ในรูปแบบของการจัดตั้งธุรกิจที่ต่างชาติถือหุ้นได้ร้อยละ 100 สำหรับธุรกิจบางสาขาที่แต่เดิมเคยสงวนไว้ เช่น โทรคมนาคม การเกษตร (ยกเว้น การปลูกพืชสมุนไพรท้องถิ่น การทำปศุสัตว์และการประมง การเพาะเลี้ยงกุ้ง ฯลฯ) และการทำธุรกิจร่วมทุน (joint venture) กับคนเมียนมาร์โดยสัดส่วนแล้วแต่คู่สัญญาจะตกลงกัน โดยรัฐบาลสนับสนุนเพื่อส่งเสริมการถ่ายทอดเทคโนโลยีต่างชาติให้แก่คนเมียนมาร์ เช่น การผลิตและกระจายสินค้า การผลิตหนัง รองเท้า และกระเป๋า การสำรวจและการผลิตเหมืองแร่ขนาดใหญ่ ธุรกิจสังหาริมทรัพย์ รีสอร์ทและสนามกอล์ฟ การบริการขนส่งทางอากาศ บริการท่าเรือ การสร้างและการซ่อมเรือ ธุรกิจโรงพยาบาล และบริการท่องเที่ยว เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีการลงทุนที่อนุญาตให้ต่างชาติทำแต่ต้องขออนุญาตจากหน่วยราชการที่รับผิดชอบก่อน เช่น อุตสาหกรรมไม้ และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ เป็นต้น

หากเปรียบเทียบสิทธิประโยชน์พิเศษด้านการลงทุนระหว่างกฎหมายฉบับเดิมและฉบับใหม่พบว่า กฎหมายการลงทุนฉบับใหม่เอื้อสิทธิประโยชน์พิเศษแก่นักลงทุนต่างชาติมากกว่าฉบับเดิม เช่น การได้รับยกเว้นภาษีเงินได้ในระยะยาว 5 ปี (กฎหมายฉบับเก่าให้สิทธิพิเศษในการยกเว้นภาษีเงินได้เพียง 3 ปี) และสามารถต่ออายุได้หากรัฐบาลประเมินว่าเป็นการลงทุนที่เป็นประโยชน์ต่อรัฐ การได้รับการยกเว้นภาษีนำเข้าเครื่องจักร อุปกรณ์ และวัสดุที่ใช้ในการก่อสร้างกิจการ รวมถึงภาษีนำเข้าวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตในช่วง 3 ปีแรกของกิจการ นอกจากนี้ ในส่วนของสิทธิประโยชน์ในการเข้าซื้อที่ดินพบว่า กฎหมายการลงทุนฉบับใหม่เอื้อประโยชน์ต่อนักลงทุนต่างชาติให้สามารถเข้าซื้อที่ดินในระยะเวลา 50 ปี (เทียบกับกฎหมายฉบับเดิมรวม 45ปี) และหากเป็นการลงทุนในพื้นที่ที่ยังไม่พัฒนาและห่างไกลการติดต่อ MIC อาจพิจารณาต่ออายุสัญญาการเข้าซื้อที่ดินอีก 10 ปี

ในส่วนของการจ้างแรงงานท้องถิ่นเมียนมาร์นั้น กฎหมายการลงทุนฉบับใหม่กำหนดให้นักลงทุนต่างชาติจำเป็นต้องมีการจ้างแรงงานท้องถิ่น มีการเพิ่มสัดส่วนการจ้างแรงงานท้องถิ่นตลอดช่วงเวลาการลงทุน โดยในช่วงสองปีแรก ต้องมีการจ้างแรงงานท้องถิ่นอย่างน้อยร้อยละ 25 และเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 50 ในปีที่ 3-4 และร้อยละ 75 ในปีที่ 5-6 นอกจากนี้ การลงทุนในเขตเศรษฐกิจพิเศษที่อยู่ระหว่างการพัฒนาทั้ง 3 แห่ง คือ ทวาย Kyauk Phue และ Thiwala นักลงทุนต่างชาติจะได้รับสิทธิประโยชน์ส่วนใหญ่ที่คล้ายคลึงกับที่ได้รับตามกฎหมายใหม่ ซึ่งรัฐบาลเมียนมาร์เน้นการส่งเสริมการลงทุนในภาคการผลิตเพื่อการส่งออก เพราะเป็นการ

ขยายตัวของการจ้างงานซึ่งเป็นเป้าหมายหลักสำคัญของรัฐบาล (ศูนย์พัฒนาการค้าและธุรกิจไทยในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน, 2557: 2-3)

ทั้งนี้ เพื่อให้การลงทุนในเมียนมาร์มีประสิทธิภาพและสามารถดึงดูดนักลงทุนต่างชาติมากยิ่งขึ้นนั้น รัฐบาลได้แก้ไขกฎหมายธนาคารกลาง ปี 2013 เพื่อให้ธนาคารกลางเมียนมาร์สามารถดำเนินนโยบายทางการเงิน และมีการบริหารงานเป็นอิสระจากกระทรวงการคลัง ซึ่งการแก้ไขกฎหมายดังกล่าวมีเป้าหมายเพื่อรองรับการค้าและการลงทุนจากต่างชาติได้อย่างเพียงพอ เหมาะสม สามารถรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ และการเงิน และสามารถยกระดับความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของประชากรให้ได้รับบริการทางการเงินและสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้อย่างทั่วถึง (นิธิกันต์ คุณาศิริรินทร์, 2559: 1) ดังจะเห็นได้ว่า นโยบายเศรษฐกิจที่กล่าวมาข้างต้นเหล่านี้ที่เกิดขึ้นหลังจากการปฏิรูปการเมืองการปกครองของเมียนมาร์ สามารถสนับสนุนกระบวนการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจและเชื่อมโยงเมียนมาร์กับเศรษฐกิจโลก อย่างไรก็ดี ยังมีประเด็นในเรื่องของปัจจัยภายนอกที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การยกเลิกมาตรการคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจจากประเทศตะวันตกทั้งหมดต่อเมียนมาร์ ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีผลกระทบสำคัญในการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจของประเทศนี้ที่ยังคงต้องจับตามอง

### **ผลกระทบของกระบวนการเปลี่ยนแปลงการเมืองการปกครองต่อการลงทุนโดยเสรีในประเทศเมียนมาร์**

จากกรณีศึกษาการปฏิรูประบบการเมืองการปกครองที่เริ่มเปลี่ยนแปลงตั้งแต่ปี 2012 นั้นจะเห็นได้ว่า รัฐบาลเมียนมาร์มีความพยายามที่จะปฏิรูประบบเศรษฐกิจควบคู่ไปด้วยกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแก้ไขกฎหมายการลงทุนฉบับใหม่ที่มีมุ่งเน้นการลงทุนภาคอุตสาหกรรมเพื่อให้เกิดการจ้างแรงงานท้องถิ่นเป็นสำคัญนั้น ด้วยเหตุนี้จึงเห็นได้ว่า โครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศได้เริ่มเปลี่ยนแปลงไปตามโครงสร้างการลงทุนที่เข้ามาแทนที่ภาคเกษตรกรรมตามทฤษฎีการพัฒนาเศรษฐกิจของ Andria Leftwich ดังกล่าวข้างต้น ในส่วนนี้ เป็นการนำเสนอข้อมูลเชิงประจักษ์ล่าสุดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจหลังจากการปฏิรูปการเมืองที่แสดงให้เห็นถึงกระบวนการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจโดยเฉพาะอย่างยิ่งการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ (foreign direct investment: FDI) ซึ่งส่งผลดีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศเมียนมาร์

หลังจากที่ประเทศสหรัฐฯ และทุกประเทศทางตะวันตก รวมถึงองค์กรระหว่างประเทศได้ตัดสินใจที่จะระงับมาตรการคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจบางอย่างในเมียนมาร์ตั้งแต่ปี 2012 นั้น จำนวนเม็ดเงินลงทุนโดยตรงจากนักลงทุนทางประเทศตะวันตกได้กลับมายังประเทศเมียนมาร์ หากดูที่กระแสเงินทุนไหลเข้าในปีงบประมาณ 2013 ส่วนใหญ่ลงทุนในภาคการผลิตที่มีมูลค่า 1.8 พันล้านเหรียญสหรัฐ ซึ่งในภาพรวมนั้น ภาคการผลิตของเมียนมาร์อยู่ในอันดับที่ 3 รองจากภาคพลังงาน น้ำมัน และก๊าซธรรมชาติที่มีการลงทุนจากต่างประเทศมากที่สุด สิ่งทอและภาคการผลิตประเภทอื่นๆ ของมูลค่าการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศคิดเป็นสัดส่วนเกือบครึ่งหนึ่งของการลงทุนโดยตรงทั้งหมด การไหลเข้าของเงินทุนต่างชาติเริ่มมีมากขึ้นนับตั้งแต่มีการปรับกฎหมายการลงทุนจากต่างประเทศในปลายปี 2012 ผนวกกับการยกเลิกมาตรการคว่ำบาตรของชาติตะวันตกทำให้นักลงทุนต่างชาติโดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศสมาชิกอาเซียน และประเทศอื่นๆ พยายามหาโอกาสที่จะลงทุนในภาคอุตสาหกรรมสิ่งทอในประเทศเมียนมาร์ ซึ่งเป็นนโยบายหลักของรัฐบาลเต็ง เส่งที่มุ่งเน้นการดึงดูดการลงทุนการผลิตในภาคอุตสาหกรรม เพื่อให้เกิดการสร้างงานจำนวนมาก และเปลี่ยนโครงสร้างอุตสาหกรรมของประเทศ (Matsui, 2014) โดยในช่วง 5 เดือนแรกของ

ปีงบประมาณ 2013-2014 (เมษายน-สิงหาคม) เมียนมาร์เกิดการสร้างงานประมาณ 20,000 ตำแหน่ง (Roberts, 2013) โรงงานผลิตเสื้อผ้าสำเร็จรูปในเมียนมาร์มีมากกว่า 200 โรงงาน ซึ่งบริษัทสิ่งทอจากต่างประเทศที่เข้ามาลงทุนในเมียนมาร์ในปี 2013 ส่วนใหญ่มาจากประเทศไทย สิงคโปร์ ฮองกง จีน และเกาหลีใต้ คณะกรรมการการการลงทุนพม่า (MIC) ให้ความเห็นชอบแก่นักลงทุนต่างชาติหลายรายในการลงทุนในธุรกิจเสื้อผ้าสำเร็จรูปของประเทศ ตามข้อมูลการลงทุนของ Myanmar Garment Manufacturers Association (MMA) พบว่าในปี 2011 มูลค่าการส่งออกของโรงงานตัดเย็บเสื้อผ้าเหล่านี้มีมูลค่า 770 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ญี่ปุ่นเป็นประเทศส่งออกรายใหญ่ (348 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ) และอันดับสองส่งออกไปยังประเทศเกาหลีใต้ (232 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ) และส่วนที่เหลือส่งออกไปยังประเทศบราซิล อาร์เจนตินา แอฟริกาใต้ และตุรกี

ขณะที่ภาคการลงทุนในส่วนอื่นๆ อาทิ การคมนาคมขนส่งและการสื่อสาร โรงแรมและการท่องเที่ยว อสังหาริมทรัพย์ ปศุสัตว์และการประมง การทำเหมืองแร่ และการเกษตรต่างได้รับการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศเป็นจำนวนมากขึ้นกว่าปีก่อนด้วยเงิน 1.2 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ 435 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ 440 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ 96 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ 32 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ และ 20 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ตามลำดับ ในภาคการคมนาคมและขนส่ง บริษัท Telenor ASA จากประเทศนอร์เวย์ และบริษัท Ooredoo จากประเทศกาตาร์ได้รับใบอนุญาตอย่างเป็นทางการในการให้บริการเครือข่ายโทรคมนาคมในประเทศเมียนมาร์เมื่อวันที่ 30 มกราคม 2014 (Mahtani, 2014) ทำให้ประชาชนทุกภาคส่วนได้เข้าถึงบริการการสื่อสารและโทรคมนาคมที่มีประสิทธิภาพและราคาเป็นธรรมมากกว่าในปีที่ผ่านมา สำหรับภาคการโรงแรมและการท่องเที่ยวถือเป็นอันดับ 5 ที่มีการลงทุนจากต่างประเทศมากที่สุดในประเทศเมียนมาร์ ซึ่งจะเห็นได้ชัดว่า นักลงทุนจากประเทศสิงคโปร์เป็นนักลงทุนต่างชาติรายใหญ่ที่สุดในภาคนี้ โดยมีมูลค่าการลงทุนรวมกว่า 880 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ รองลงมาคือประเทศเวียดนาม 440 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ประเทศไทย 235.75 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ และประเทศญี่ปุ่น 183.10 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ตามลำดับ (Aung, 2017). ในส่วนของประเทศไทยนั้น รัฐบาลไทยมีความสนใจที่จะพัฒนาโครงการพิเศษทวาย รวมถึงการพัฒนากระบวนการขนส่งและเชื่อมต่อระหว่างประเทศไทยและเมียนมาร์ในโครงการพัฒนาระบบทางหลวงพิเศษหมายเลข 81 (กรุงเทพมหานคร – กาญจนบุรี) เพื่อความสะดวกในการคมนาคมขนส่งระหว่างสองประเทศ (อภิเศก ปันสุวรรณ, สุเพชร จิรขจรกุล และสุธีร์ สุนิตย์สกุล, 2561: 3072) นอกจากนี้ ประเทศไทยตั้งอยู่ในจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญในเขตระเบียงเศรษฐกิจอนุภาคลุ่มแม่น้ำโขง (GMS Economic Corridors) ดังนั้น การเชื่อมโยงการคมนาคมขนส่งระหว่างไทยและเมียนมาร์ จะช่วยให้พื้นที่ชายแดนที่เกี่ยวข้องมีความพร้อมในการรองรับการขยายตัวทางด้านทางการค้าและการลงทุนร่วมกันมากยิ่งขึ้น (วิภาวดี เผือกบัวขาว, ประสารโชค ฐานะนุติ และชนัด ผ่องแผ้ว, 2560: 73)

ในภาคเกษตรกรรม การพัฒนาหรือยกระดับจากภาคเกษตรไปเป็นภาคเกษตรเชิงพาณิชย์ หรือมุ่งไปสู่ภาคอุตสาหกรรมการเกษตรนั้น จำเป็นต้องใช้ทรัพยากรจำนวนมากในด้านเงินลงทุน และเทคโนโลยีที่ทันสมัย จึงทำให้การลงทุนโดยตรงจากต่างชาติในภาคส่วนนี้อยู่ในระดับต่ำเมื่อเทียบกับการลงทุนโดยตรงจากต่างชาติในภาคส่วนอื่นๆ แต่ทั้งนี้ อุตสาหกรรมข้าวมีโอกาสเป็นไปได้สูงที่จะดึงดูดการลงทุนโดยตรงจากต่างชาติหลังจากการยกเลิกมาตรการคว่ำบาตรจากประเทศตะวันตก มีความเป็นไปได้ที่นักลงทุนจากประเทศสิงคโปร์จะเข้ามาลงทุนในอุตสาหกรรมการเกษตรและการขนส่งของเมียนมาร์ ซึ่งน่าจะเป็นตัวช่วยในการเติบโตของธุรกิจข้าวและการส่งออก

นอกจากนี้ นาย Tin Htut Oo ประธานแห่ง the National Economic and Social Advisory Council of Myanmar ได้รับความช่วยเหลือจากต่างประเทศ (foreign aid) จากประเทศญี่ปุ่นในการสัมมนาที่จัดขึ้นโดย Keizai Koho Center เมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2013 ณ กรุงโตเกียว เพื่อสนับสนุนการปฏิรูปเศรษฐกิจและเกษตรกรรมของประเทศเมียนมาร์ โดยในระหว่างการจัดงาน นาย Tin Htut Oo กล่าวว่า นวัตกรรมและเทคโนโลยีใหม่ๆ มีความสำคัญต่อการสนับสนุนการผลิตอาหารในอนาคต อันเนื่องมาจากการเพิ่มขึ้นของประชากรโลก และความต้องการใช้พลังงานที่สูงขึ้น ประเทศเมียนมาร์อุดมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ แต่ยังขาดความรู้ในด้านการผลิตอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น ประเทศญี่ปุ่นจึงสามารถสนับสนุนเมียนมาร์ในด้านเทคโนโลยีการผลิตอาหารที่มีมาตรฐานความปลอดภัยด้านอาหาร และการจัดการธุรกิจภาคการเกษตร เพื่อใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ของประเทศ และมีศักยภาพในการเป็นฐานหลักของห่วงโซ่อุปทานในภูมิภาค นอกจากนี้ประเทศญี่ปุ่นที่ให้ความช่วยเหลือแล้ว ประเทศออสเตรเลียสนับสนุนความช่วยเหลือทางการเงินแก่เมียนมาร์จำนวน 6 ล้านเหรียญสหรัฐ ในด้านเทคโนโลยีเกษตรที่เกี่ยวกับการเกษตร ปศุสัตว์ และการประมงการผลิตข้าวเปลือก อาหารสัตว์ และความเป็นอยู่ทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของชาวนา (Kawasaki, 2013)

#### **ผลกระทบของการดำเนินนโยบายเปิดเสรีทางการลงทุนโดยตรงต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศเมียนมาร์อย่างยั่งยืน**

การเปลี่ยนแปลงระบบการเมืองอย่างค่อยเป็นค่อยไปตั้งแต่ ปี ค.ศ. 2011 ส่งผลกระทบบ่อยมีนัยสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการพัฒนาเศรษฐกิจของเมียนมาร์ แรงจูงใจของผู้ดำเนินการปฏิรูปการเมืองปัจจัยแรกมาจากปัจจัยภายนอก ซึ่งการถูกคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจ และการถูกโดดเดี่ยวทั้งทางเศรษฐกิจและการเมืองจากชาติตะวันตก ให้ความช่วยเหลือจากต่างชาติโดยส่วนใหญ่มาจากประเทศจีนโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของการให้กู้ยืม แต่ทว่าเมียนมาร์พยายามที่จะรักษาสมดุลการแผ่ขยายอำนาจอ่อนของประเทศไทยโดยการปฏิรูปการเมืองอย่างค่อยเป็นค่อยไปเพื่อให้เกิดการผ่อนปรนหรือยกเลิกมาตรการคว่ำบาตรจากชาติตะวันตก จากตารางที่ 1 เป็นการศึกษาการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศเมียนมาร์โดยใช้ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศรายภาคการผลิตเป็นตัวชี้วัด พบว่า โครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศเมียนมาร์มีการเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไป จากภาคเกษตรกรรมขั้นต้นเป็นภาคอุตสาหกรรมขั้นต้นตั้งแต่ปี 2011 ซึ่งวิเคราะห์ได้จากสัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (Gross Domestic Product: GDP) ของภาคเกษตรกรรมที่ปรับลดลงเป็นร้อยละ 25.5 ในขณะที่สัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศของภาคอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 35 และสัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศของภาคบริการนั้นยังคงที่

**ตาราง 1** สัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP) เมียนมาร์ในแต่ละภาคอุตสาหกรรม ตั้งแต่ ปี 1997-2016 (ร้อยละ)

|                                    | 1997 | 2002 | 2007 | 2012 | 2016 |
|------------------------------------|------|------|------|------|------|
| อัตราการเพิ่มขึ้นของ GDP (รายปี %) | 5.6  | 12.0 | 11.9 | 7.3  | 6.5  |
| การเกษตร (% of GDP)                | 58.9 | 46.6 | 36.8 | 32.0 | 25.5 |
| อุตสาหกรรม (% of GDP)              | 10.2 | 13.0 | 20.4 | 30.5 | 35.0 |
| บริการ (% of GDP)                  | 30.9 | 32.5 | 36.3 | 37.5 | 39.5 |

ที่มา: ADB. (2017). Key Indicators for Asia and the Pacific 2017. Retrieved May 20, 2018, from <https://www.adb.org/sites/default/files/publication/357006/mya.pdf>.

หากวิเคราะห์องค์ประกอบของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศเมียนมาร์ พบว่า การลงทุนโดยตรงจากต่างชาติตะวันตก และประเทศอื่นๆ เพิ่มขึ้นในเมียนมาร์ ประเด็นคำถามที่น่าสนใจ คือ เมียนมาร์ควรที่จะกระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศในภาคส่วนใดในขณะนี้ จากการวิเคราะห์ข้อมูลการลงทุนโดยตรงของนักลงทุนต่างชาติในช่วงปี 2005-2013 ทำให้เห็นได้ชัดเจนว่า ประการแรกคือ แหล่งที่มาของการลงทุนโดยตรงของเมียนมาร์มาจากภาคอุตสาหกรรมพลังงาน น้ำมัน และก๊าซธรรมชาติที่มีสัดส่วนการลงทุนโดยตรงส่วนใหญ่มาจากประเทศจีน และไทย ประการที่สอง คือ รูปแบบการลงทุนโดยตรงจากต่างชาติถูกเปลี่ยนจากประเทศตะวันตกไปยังประเทศในเอเชีย ประการที่สาม คือ การลงทุนโดยตรงจากต่างชาติในภาคอุตสาหกรรมอื่นๆ เช่น การเกษตร การผลิต โรงงานและการท่องเที่ยว อสังหาริมทรัพย์ และปศุสัตว์และการประมงมีจำนวนเล็กน้อย ดังนั้น เหตุใดนักลงทุนชาวเอเชียจึงไม่เลือกเมียนมาร์เป็นจุดหมายปลายทางของการลงทุนโดยตรงในภาคธุรกิจเหล่านี้ หากวิเคราะห์ในแง่ของความสามารถในการแข่งขันเชิงเปรียบเทียบ (comparative advantage) ที่ผู้ผลิตมักหาโอกาสลดต้นทุน เพื่อเพิ่มผลกำไร แม้เมียนมาร์จะมีแรงงานราคาถูกจำนวนมากซึ่งเป็นอัตราที่ถูกที่สุดในโลก แต่เมียนมาร์ยังคงไม่ใช่จุดหมายปลายทางสำหรับทุกประเภทของการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ ซึ่งประเทศมีอุปสรรคที่สำคัญ คือ ปัญหาการขาดแคลนพลังงาน ปัญหาเงินสกุล Kyat เป็นสกุลเงินสากล และอุปสรรคทางการเมืองในการทำธุรกิจ รวมถึงการคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจของสหรัฐฯ อาจเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการหลีกเลี่ยงการลงทุนในประเทศนี้ ประการที่สี่ คือ ภาคอุตสาหกรรมน้ำมัน และก๊าซธรรมชาติมีการผูกขาดโดยการบริหารของรัฐบาลทหารเมียนมาร์ชุดก่อน ซึ่งอาจสันนิษฐานได้ว่าปริมาณเงินตราต่างประเทศที่หมุนเวียนในประเทศนั้นถูกนำไปใช้ในการเสริมสร้างกองทัพเมียนมาร์ ประการสุดท้าย ความพยายามของประเทศจีนที่จะใช้อำนาจอ่อนในการควบคุมรักษาแหล่งพลังงานของเมียนมาร์เพื่อป้อนสู่ประเทศจีนนั้น อาจไม่ราบรื่นนักเนื่องจากรัฐบาลเมียนมาร์ชุดปัจจุบันมีความพยายามที่จะรักษาสมดุลความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไว้

## อภิปรายผล

รัฐบาลเมียนมาร์มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการสนับสนุนการปฏิรูปการเปิดเสรีการค้าและการลงทุนในประเทศซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศอย่างยั่งยืน โดยมีปัจจัยสำคัญที่สนับสนุนการปฏิรูปเศรษฐกิจประเทศ อาทิเช่น การค้าและการลงทุนที่เปิดเสรีมากขึ้น การริเริ่มอำนวยความสะดวกทั้งในด้าน

การค้า การเพิ่มการลงทุนโดยตรงจากต่างชาติในระบบเศรษฐกิจ ประกอบกับการยกเลิกมาตรการคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจของประเทศตะวันตกซึ่งทั้งหมดนี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ระบบโครงสร้างทางเศรษฐกิจเมียนมาร์มีการพัฒนาที่ดีขึ้นอย่างค่อยเป็นค่อยไป นอกจากนี้ การปรับปรุงกฎหมายการลงทุนสำหรับนักลงทุนต่างชาติในประเทศจะช่วยให้เกิดความโปร่งใส และเสริมสร้างบรรยากาศการลงทุนที่เป็นมิตร อีกทั้งการเปิดโอกาสให้ภาคเอกชนร่วมลงทุนในโครงการสำคัญจะช่วยเร่งการลงทุนในประเทศให้เพิ่มมากยิ่งขึ้น ดังนั้น หากเมียนมาร์สามารถลดอุปสรรคในประเทศตามที่กล่าวมาข้างต้นได้นั้น นับว่าเป็นการเพิ่มโอกาสทางธุรกิจ และเพิ่มศักยภาพของเมียนมาร์เพื่อที่จะเป็นจุดหมายปลายทางใหม่ของการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ การเกิดห่วงโซ่ธุรกิจใหม่ๆ ในภาคธุรกิจที่มีศักยภาพ การเน้นกลยุทธ์ทางเศรษฐกิจทางการค้าและการลงทุนข้ามพรมแดนอาจเป็นยุทธศาสตร์ชาติที่สำคัญอีกประการหนึ่งสำหรับเมียนมาร์ในการเพิ่มการเติบโตทางเศรษฐกิจ เพราะเมียนมาร์มีพรมแดนเชื่อมโยงกับตลาดที่มีศักยภาพสูง เช่น ตลาดของประเทศไทยและจีน อีกประเด็นหนึ่งที่ยังคงน่าจับตามองในส่วนของการตลาดแรงงานเมียนมาร์ที่มีต้นทุนค่าจ้างแรงงานต่อหัวที่ยังต่ำกว่าประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคเดียวกัน ซึ่งสามารถลดต้นทุนการผลิตของภาคอุตสาหกรรมขั้นต้น และส่งเสริมการผลิตเพื่อส่งออกได้เป็นอย่างดี แต่ทว่ารัฐบาลเมียนมาร์ยังคงต้องเผชิญกับความท้าทายใหญ่ๆ อีกหลายประเด็นที่ยังรอการแก้ไขเพื่อให้ประเทศเกิดการพัฒนาย่างยั่งยืนไม่ใช่เพียงแค่การพัฒนาแบบชั่วคราวเท่านั้น เช่น ปัญหาการใช้ความรุนแรงของรัฐต่อชนชาติพันธุ์ ปัญหาการขาดแคลนไฟฟ้า การขาดความทันสมัยของสถาบันการเงิน กระบวนการทำงานของภาครัฐที่มีความซับซ้อนก่อให้เกิดความล่าช้าในการดำเนินการอนุมัติโครงการต่างๆ นโยบายสาธารณะที่เหลื่อมล้ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการศึกษาและสาธารณสุข การมีธรรมาภิบาลที่ดีและความรับผิดชอบในนโยบายของภาครัฐยังอยู่ในระดับต่ำ ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นอุปสรรคอันสำคัญของการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างและพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศเมียนมาร์ที่ทำให้เป็นไปอย่างล่าช้า ดังนั้น การวิเคราะห์ข้างต้นได้คำนึงถึงข้อพิจารณาที่จำเป็นสำหรับโอกาสและความท้าทายของการปฏิรูปการลงทุนของเมียนมาร์โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่ของผลกระทบจากการปฏิรูปทางการเมืองและเศรษฐกิจของประเทศ ดังที่กล่าวมาข้างต้น ข้อเสนอแนะที่รัฐบาลเมียนมาร์ควรให้ความสำคัญในการแก้ไขเป็นลำดับต้นๆ คือ การปฏิรูปโครงสร้างตลาดแรงงานให้สอดคล้องกับโครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศที่กำลังจะก้าวไปสู่ความเป็นประเทศอุตสาหกรรมในอนาคต ซึ่งในปัจจุบันเมียนมาร์ยังคงขาดแรงงานฝีมือ (skilled labor) เป็นจำนวนมาก เนื่องจากแรงงานมากกว่าครึ่งหนึ่งของประเทศเป็นแรงงานที่ขาดทักษะฝีมือที่กระจุกตัวอยู่แต่ในภาคเกษตรกรรม และได้รับการศึกษาสูงสุดในระดับชั้นประถม และมัธยมศึกษา ด้วยเหตุนี้ หากรัฐบาลเมียนมาร์มีเป้าหมายที่จะดำเนินนโยบายที่มุ่งเน้น และส่งเสริมการปฏิรูปเศรษฐกิจของประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคอุตสาหกรรมนั้น การมีแรงงานฝีมือ (skilled labor) ที่มีความพร้อมทางด้านทักษะ ความรู้ และความชำนาญอย่างเพียงพอเพื่อรองรับงานหรืออาชีพที่สอดคล้องกับโครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศที่กำลังจะเปลี่ยนแปลงจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องเร่งดำเนินการปฏิรูป ดังนั้น การให้ประชากรทุกคนสามารถเข้าถึงการศึกษาภาคบังคับในระดับสูงกว่ามัธยมศึกษาขึ้นไปทั้งในระดับอาชีวะ และ/หรือปริญญาตรีนั้นจึงเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการขับเคลื่อนภาคอุตสาหกรรมของประเทศเมียนมาร์อย่างแท้จริง

## Reference

- AEC Business Support Center. (2014). “khōmūn dān kānlongthun mīanmā” [Myanmar investment information]. Retrieved on May 2, 2018 from [http://www.ditp.go.th/main.php?filename=mm\\_invest](http://www.ditp.go.th/main.php?filename=mm_invest)
- Aung, Htin L. (2017). **FDI could exceed MIC’s target in 2017-18, but still lower than previous years**. Retrieved on May 19, 2018 from <https://www.mmtimes.com/business/26883-fdi-could-exceed-mic-s-target-in-2017-18-but-still-lower-than-previous-years.html>.
- Bader, Jeffrey A. (2012). **Prospects of Political Reforms in Myanmar**. Retrieved on May 19, 2018 from <https://www.brookings.edu/opinions/prospects-of-political-reforms-in-myanmar/>.
- Chow, Gregory C. (2015). **China’s Economic Transformation**. 3rd ed. West Sussex: Wiley Blackwell.
- Fun For Peace. (2014). **The Indicators**. Retrieved on April 27, 2018 from <http://ffp.statesindex.org/indicators>.
- Kawasaki, S. (2013). **Myanmar seeks Japan FDI to aid agriculture, economic reforms**. Retrieved on May 19, 2018 from <http://www.japantimes.co.jp/news/2013/03/26/business/myanmar-seeks-japan-fdi-to-aid-agriculture-economicreforms/#.U53sl3KSxDI>.
- Kunasirin, N. (2016). “kanpatirū thāng kānngōēn khōng mīanmā” [Myanmar financial reform]. Retrieved on May 2, 2018 from <https://www.bot.or.th/Thai/MonetaryPolicy/EconMakhong/CanelArea/Myanmar/Article/.pdf>
- Leftwich, A. (2008). **Theorizing the State: Politics in the Developing World**. Edited by Peter Burnell and Vicky Randall. New York: Oxford University Press.
- Mahtani, S. (2014). **Foreign Telecoms Granted Licenses in Myanmar**. Retrieved on April 20, 2018 from <http://online.wsj.com/news/articles/SB10001424052702303743604579352310422552966>.
- Matsui, M. (2014). **Manufacturers leading foreign investment charge in Myanmar**. Retrieved on May 19, 2018 from <http://asia.nikkei.com/Business/Trends/Manufacturers-leading-foreign-investment-charge-in-Myanmar>.
- Office of the Civil Service Commission. (2015). “nayōbāi kānlongthun chāk tāng chāt khōng mīa nōmā lang kanpatirū prathēt” [Foreign investment policy of Myanmar after the country reform]. Retrieved on May 2, 2018 from [http://www.asean thai.net/ewt\\_news.php?nid=5922&filename=aseanknowledge](http://www.asean thai.net/ewt_news.php?nid=5922&filename=aseanknowledge)

- Pansuwan, A., Jirakajohnkool, S., & Sunitsakul, S. (2018). “kān wikhrõ năōthāng kānphatthanã phūnthī bō̃riwēn thanon mō̃tōewē sāi tawantok phā̃tai khrõngkān phatthanã khēt sēthakit phisēt thawā̃” [An analysis of Regional Development through the West Motorway under Dawei Special Economic Zone Project]. Veridian E-Journal, Silpakorn University 11,2 ( May – August ) : 3070-3083.
- Phueakbuakhao, V., Tuwanuti, P., & Bhowbhadee, C. (2018). “kānkamnot nayōbāi songsoēm kānkhã chāidāen Thai - mīa nōmā̃ chāngwat prachuap khīrĩ khan” [Policy Formulation for Enhancing Trade along Thailand – Myanmar Border of Prachuap Khiri Khan Province]. Veridian E-Journal, Silpakorn University 10,3(September – December):68-85.
- Roberts, J. (2013). **Burma struggles to attract foreign investment**. Retrieved on February 25, 2018 from <http://www.wsws.org/en/articles/2013/10/07/burm-o07.html>.
- Sutheerachat, J., & Kawivivithachai, N. (2017). “ī̃ ‘ai sī chī mīan mā rēng khruāng prap kot kānlongthun chabap mai plot lõk dung tāng chāt̃”. [EIC indicates Myanmar is accelerating adjust the new investment rules. Unlocking by inviting foreigners]. Retrieved on May 2, 2018 from <https://thaipublica.org/2017/07/eic-myanmar-5-7-2560/>
- World Bank Group. (2016). **Myanmar economic monitor: Anchoring economic expectations**. Retrieved on May 5, 2018 from <http://documents.worldbank.org/curated/en/271301485510327677/Myanmar-economic-monitor-anchoring-economic-expectations>.
- Yothasamut, C. (2018). “samphāt phisēt lēkhāthikān khana kammakān songsoēm kānlongthun mīa nōmā̃ : tham thurakit nai mīa nōmā̃ mai chai rūāng yāk” [Special Interview with Secretary of the Investment Promotion Council of Myanmar: Doing business in Myanmar is not difficult]. Retrieved on May 2, 2018 from <https://news.thaipbs.or.th/content/263090>

